

_____ אי:

_____ הכיתה אי:

כך דיברו פעם

לפניכם כתבה קצרה שהופיעה בעיתון עברי בארץ, בשנת ה'תרל"ז, 1877. קראו אותה.

הומצא מכשיר השח למרחקים

יהודה וירושלם
תרל"ז (1877)
בימים האלה יצא לאור המצאה חדשה אשר תקרא בשם "טעלעפאן" *
(פתרונה מדברת מרחוק) וכאשר הטעלעגראף * ערוכה לכתוב מרחוק כן
"הטעלעפאן" לדבר מרחוק. במספר איזה רגעים יוכלו האוהבים הרחוקים איש
מעל אחיו כמה מאות פרסאות לדבר איש את רעהו ולשמוע איש קול אחיו
מדבר אליו מארץ מרחקים בקולו הניכר לו. ולקול המנגנים אשר ינגנו בעיר
פאריז יצאו במחול בנות לאנדן *, וויין *, וברלין, בבתי המחולות, לזאת יקראו
"מחולות המחנים". "הטעלעפאן" עשוי גם כן בקו ברזל המחבר מקום למקום.
(מתוך: "ארץ ציון ירושלים", מאת שלמה שבא ורן כן-אמוץ,
הוצאת זמורה, ביתן, מודן, ירושלים, 1973, עמוד 46.)

© כל הזכויות שמורות למחבר או לאקו"מ

* בשפת היידיש (לפי הסדר): טלפון, טלגרף, לונדון, וינה

01

02

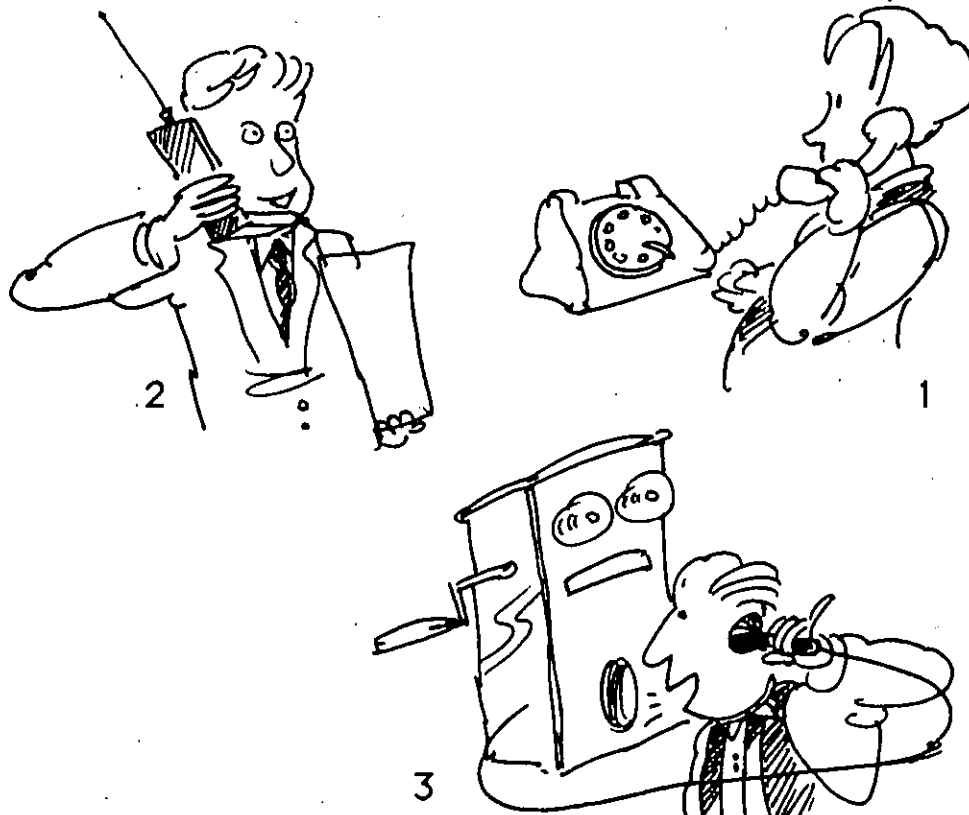
03

04

א. חשבו: לפני כמה שנים פורסמה הכתבה?

ב. באיזה ספר הופיעה הכתבה שוב?

ג. איזה משלושת האיורים שלפניכם מתאים למוזכר בכתבה?
הקיפו את האיור המתאים.

ד. הסבירו: מדוע בחרתם דווקא את האיור הזה?

ה. לא קל להבין את כל המילים בכתבה.
הביאו 3 דוגמות למילים שהתקשיתם להבין.

05

ו. נניח שאתם עובדים במערכת עיתון היוצא לאור כעת.
כעורכי עיתון עליכם "לתקן" ולשכתב את הכתבה כדי שתהיה מובנת
לקורא בן ימינו.
1. נסחו כותרת מתאימה לכתבה.
2. כתבו את הכתבה בלשון ימינו.

06

כותרת: _____

07

ז. "תרגמו" את הביטויים האלה ללשון ימינו:

13-08

1. יצא לאור המצאה: _____

2. פתרונה מדברת מרחוק: _____

3. במספר איזה רגעים:

4. מדבר אליו מארץ מרחקים:

5. בקולו הניכר לו:

6. בבתי מחולות:

ח. הסבירו: מדוע מילים וביטויים מן הכתבה נראים לנו היום מוזרים?

ט. לפניכם צירופי מילים שהשתמשו בהם פעם.

כתבו את המילים בלשון ימינו. (העזרו במילים שבמחסן)

"מילים חדשות"

"מילים ישנות"

1. בתי ידיים

2. בתי עיניים

3. שח רחוק

4. בית תבשיל

5. רכב ברזל

6. בתי שעשועים

7. מחולות מחניים

מחסן מילים: אולם ריקודים, כובע, טלפון, ריקודים, משקפיים, תפריט, רכבת, כפפות, תיאטרון וקולנוע.

י. כתבו: מהם הדברים המשותפים לכל המילים "הישנות"?

14

21-15

22

יא. שערך: מדוע מילים אלה לא נקלטו בשפה? הסבירו מדוע המילים לא נשתמרו עד ימינו.

23

יב. נסו להמציא שמות בעברית למכשירים האלה:

30-24

טרמזס:

טלוויזיה:

רדיו:

פקסימיליה:

ווקמן:

מקרפון:

טלפון:

יג. גם בימינו משתמשים בעיתונות במילים לועזיות. חשבו וענו: מדוע, לדעתכם, אנו משתמשים היום גם במילים לא עבריות?

31

יד. אתם כתבים בעיתון המופיע בתקופתנו. כתבו על אחד מהנושאים הבאים:

34-32

- פרסומת למכשיר חדש ומיוחד שהומצא לאחרונה.
- תיאור של אחד המכשירים המופיעים בשאלה יב. שלבו הומור ופרטו את יתרונותיו של המכשיר.

עברית

03/05

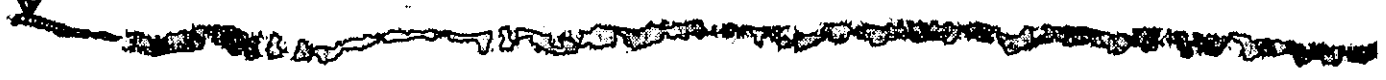
טו. 1. חברו שיחה בין שתי הדמויות שבציור.

37-35

2. חברו שם מתאים לציור.

38

03/05

כך דיברו פעם

שיקולים בבחירת הטקסט:

זהו קטע מעיתון עברי שיצא לאור בארץ בראשית המאה ומתאר את הופעת הטלפון. זו הזדמנות לעמוד על כמה שינויים שחלו בלשון העברית מאז ועד ימינו, וכן הזדמנות להביא למודעותם של התלמידים שהשפה מתפתחת והקונוטציה של המילים משתנה.

01 א. חשבו לפני כמה שנים פורסמה הכתבה?

רמת חשיבה: הפריט דורש הפריט דורש ידע עולם.

דרגת קושי: פריט חדש שלא עבר ניסוי.

פירוט הציונים: 0 או 3

0 - ניתנה תשובה שגויה, אין תשובה.

3 - ניתנה תשובה נכונה. (= 1877-השנה הנוכחית)

02 ב. באיזה ספר הופיעה הכתבה שוב?

רמת חשיבה: בסיסית. הפריט דורש איתור פרטים בטקסט.

דרגת קושי: פריט חדש שלא עבר ניסוי.

פירוט הציונים: 0 או 3

0 - ניתנה תשובה שגויה, אין תשובה.

3 - ניתנה תשובה נכונה. ("ארץ ציון ירושלים")

03 ג. איזה משלושת האיורים שלפניכם מתאים למוזכר בכתבה? הקיפו את האיור המתאים.

רמת חשיבה: הפריט דורש ידע עולם.

דרגת קושי: פריט קל.

פירוט הציונים: 0 או 3

0 - ניתנה תשובה שגויה.

3 - ניתנה תשובה נכונה (האיור הנכון הוא 3).

04 ד. הסבירו: מדוע בחרתם דווקא את האיור הזה?

03/05

רמת חשיבה: גבוהה. נדרש שיקוף ושחזור תהליך החשיבה שעבר התלמיד בשאלה א.
דרגת קושי: פריט בינוני.

פירוט הציונים: 3-0

0 - ניתנה תשובה שאינה נכונה/טאוטולוגיה.

1 - ניתנה תשובה דחוקה.

3 - ניתנה תשובה מלאה.

דוגמות לתשובות:

ציון	דוגמה
0	- בגלל שרואים שהחוט של הטלפון הוא שח למרחקים. - כי הוא מתאים לאיור.
	בכתבה הם כתבו שיש למכשיר הזה קו ברזל שמחבר ממקום למקום וכך אני רואה כציור.
	- בגלל שרשום שאפשר לדבר מרחוק .
1	- בגלל הצורה שלו.
3	- כי באותה תקופה היו טלפונים כאלה.
	- כיון שבעבר הטלפון (שנקרא גם טעלעפאן) לא היה דומה לטלפון המודרני של היום ולכן בחרתי באיור זה.

05 ה. לא קל להבין את כל המילים בכתבה. הביאו 3 דוגמות למילים שהתקשיתם להבין.

רמת חשיבה:

בסיסית. נדרש איתור פרטים בטקסט.

דרגת קושי:

פריט משוכתב שלא עבר ניסוי.

פירוט הציונים:

3-0

0 - לא הובאו דוגמות, הובאו דוגמות שאינן לענין.

1 - הובאה דוגמה אחת.

2 - הובאו שתי דוגמות.

3 - הובאו שלוש דוגמות ויותר.

06 1.1. נסחו כותרת מתאימה לכתבה.

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשת הבנת המכלול בשפה הארכאית ותרגומו לשפת ימינו.

03/05

דרגת קושי: פריט משוכתב שלא עבר ניסוי.

פירוט הציונים: 0 או 3

0 - נכתבה כותרת שאינה לעניין.

3 - נכתבה כותרת עניינית.

07 2. כתבו את הכתבה בלשון ימינו.

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשת הבנת המכלול בשפה הארכאית ותרגומו לשפת ימינו.

דרגת קושי: פריט קשה.

פירוט הציונים: 0-3

0 - ההוראה לא בוצעה.

1 - הובן רק 25% מן הכתבה המקורית.

2 - הובן 50% מן הכתבה המקורית.

3 - הובן 75% מן הכתבה המקורית.

דוגמות לתשובות:

ציון דוגמה

- 2 - כימים אלה יוצאת המצאה חדשה אשר תקרא בשם טלפון (משמש לדבר ממרחקים). כמו שחוט הטלפון ארוך, אפשר לדבר למרחוק. במספר כמה דקות יוכל האיש לדבר אל מישהו שרחוק ממנו בכמה קילומטרים:
- 3 - כימים הללו יצאה לאור המצאה חדשה שתיקרא טלפון, וכאשר הטלגרף ערוך לכתוב מרחוק, הטלפון - לדבר מרחוק. במספר רגעים יוכלו איש ואחיו כמה מאות קילומטרים לדבר איש עם חברו ולשמוע את קולו של אחיו מדבר אליו בקול שמוכר לו ולקול מנגנים אשר ינגנו כפריח במחול בנות לונדון, ויין וברלין כבתי המחולות לזאת יקראו "מחולות המחניים" הטלפון בנוי גם מעמוד חשמל שמחבר ממקום למקום.

13-08 ז. "תרגמו" את הביטויים האלה ללשון ימינו:

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשת הבנה מתוך הקשר.

דרגות קושי: פריט 09: בינוני, פריט 10: קשה מאוד, פריט 11: קשה, פריטים 12-13: בינוניים;

פריט 14: קשה.

פירוט הציונים: 0 או 3 לכל אחד מן הביטויים.

0 - ניתן פירוש לא נכון/טאטולוגיה.

03/05

3 - ניתן פירוש נכון.

14 ח. הסבירו מדוע מילים וביטויים מן הכתבה נראים לנו היום מוזרים?

רמת חשיבה: גבוהה. נדרש שיקוף, הסקת מסקנות והבנת תהליכי השינוי בשפה.
דרגת קושי: פריט בינוני.
פירוט הציונים: 3-0

- 0 - ניתנה תשובה שאינה לעניין.
- 1 - ניתנה תשובה דחוקה.
- 2 - ניתנה תשובה חלקית.
- 3 - ניתנה תשובה עניינית.

דוגמות לתשובות:

דוגמה	ציון
היום התקשורת מאוד מפותחת ופעם לא היו כל כך הרבה מכשירים כמו שהיום ואם המציאו מכשיר חדש נורא התלהבו.	0 -
משום שאלה מילים מלפני 100 שנה.	1 -
כי היום הדברים השתנו ואנו רגילים לדברים האלו ולא למה שהיה ב-1877.	2 -
כי זה היה מזמן והיום זה אחרת.	-
כי הם מאוד מסורבלים.	3 -
כי היום לא משתמשים במילים אלה ומה שאיש לא מכיר נראה לו מוזר ומצחיק.	-
כי היום הם לא שימושיים.	-

15-21 ט. לפניכם צירופי מילים שהשתמשו בהם פעם. כתבו את המילים בלשון של ימינו. (העזרו במילים שבמחסן).

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשים ניחוש והשערה מלומדת על פי מבנה ומשמעות המילה.
דרגת קושי: פריט משוכתב שלא עבר ניסוי.
פירוט הציונים: 0 או 3 עבור כל מילה
0 - ניתנה תשובה שגויה.
3 - ניתנה תשובה נכונה.

03/05

התשובות הנכונות:

- בתי ידיים - כפפות
- בתי עיניים - משקפיים
- שח רחוק - טלפון
- בית תבשיל - מסעדה
- רכב ברזל - רכבת
- בתי שעשועים - תיאטראות ובתי קולנוע
- מחולות מחניים - ריקודים

22 י. כתבו מהם הדברים המשותפים לכל המילים הישנות?

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשת הסקת מסקנות והכללה.

דרגת קושי: פריט קשה.

פירוט הציונים: 3-0

0 - ניתנה תשובה שאינה לעניין.

1 - ניתנה תשובה חלקית.

3 - ניתנה תשובה מלאה.

דוגמות לתשובות:

דוגמה	ציון
כולן מראות דבר מה.	0 -
שכולם בבית או ליד הבית.	-
לכולן יש אותו פירוש.	-
כל המילים הישנות אינן עברית רגילה אלא מעורבת בידיש והתנ"ך.	1 -
לא מדברים אותן כיום.	3 -
שכל המילים מבטאות מילה אחת בשתי מילים.	-
שכל הדברים לא מוכנים.	-
שהן ארוכות ומסובכות.	-

23 יא. שערו: מדוע מילים אלה לא נקלטו בשפה? הסבירו מדוע המילים לא נשתמרו עד ימינו.

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשת הסקת מסקנות והבנת תופעות בשפה ותהליכים של השתנות.

03/05

דרגת קושי: פריט קשה מאוד.

פירוט הציונים: 3-0

- 0 - ניתנה תשובה שאינה לעניין/טאוטולוגיה/אין תשובה.
- 1 - ניתנה תשובה חלקית.
- 2 - ניתנה תשובה נכונה ללא נימוק.
- 3 - ניתנה תשובה עניינית ומנומקת.

דוגמות לתשובות:

ציון	דוגמה
0	- כי הן קשות.
	- בגלל שאלה מילים שלא מתאימות לשפה.
1	- כי הן מילים ארוכות וישנות וגם מסורבלות ולא מובנות.
2	- הן נקלטו אבל כבר לא מדברים ככה.
3	- המילים הישנות הן מסורבלות וארוכות ולא נוח לדבר בהן יומיום.

30-24 יב. נסו להמציא שמות בעברית למכשירים אלה:

גבוהה. נדרשת הבעה יצירתית וחשיבה לשונית.

רמת חשיבה: פריט 25: קשה, פריט 26: בינוני, פריטים 27-29: קשים, פריטים 30-31: בינוניים.
דרגות קושי: 0 או 3

פירוט הציונים:

- 0 - אין תשובה/ניתנה תשובה שאינה לעניין.
- 3 - ניתנה תשובה עניינית.

הערה: תרגיל זה נועד להפיק מן התלמידים יצירתיות וחשיבה לשונית ולאפשר להם להתחבר לממציאי שפה כמו אליעזר בן-יהודה והאקדמיה ללשון.

לאחר הפעילות:

א. יש מקום לרדן בשיקולים שהביאו את התלמידים להמציא מילה מסוימת

כמו למשל: ווקמן - קטנטון, מוזיקון, שרקול

רדיו- משמיעון, מוזיקטון

פאקסימיליה - משלוחית

טרמוס - קפטיק, מי-חם

טלפון - אמירון, דיבורית, קשרפון, קולון

מיקרופון - דברופון, פה-קול, דיבורית

03/05

ב. אפשר להציג את השמות החדשים כחידה שאותה יצטרכו התלמידים לפצח.

31 יג. גם בימינו משתמשים בעיתונות במילים לועזיות. הישבו וענו: מדוע, לדעתכם, אנו משתמשים היום גם במילים לא עבריות?

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשת העלאת השערות והסקת מסקנות.

דרגת קושי: פריט קשה מאוד.

פירוט הציונים: 0 או 3

0 - ניתנה תשובה שאינה לעניין/איך תשובה/טאוטולוגיה.

3 - ניתנה תשובה עניינית.

דוגמות לתשובות:

דוגמה	ציון
משום שיותר קל להשתמש במילים לא עבריות וגם זה יותר קל.	0 -
כיון שבארץ היו מיוזגי תרבויות שונים ולכן גם השפה התערבבה.	3 -
היום משתמשים גם במילים לא עבריות כי המילים הלועזיות נכנסו לשפתנו דרך עולים חדשים ותיירים והן יותר פשוטות.	-
כי יותר ויותר אנשים מאמריקה ואנגליה ואוסטרליה באים לארץ וצריך לחבר את השפות האלה לשפה שלנו.	-

34-32 יד. אתם כותבים בעיתון המופיע בתקופתנו. כתבו על אחד מהנושאים הבאים:

1. פרסומת למכשיר חדש ומיוחד שהומצא לאחרונה.

2. תאור של אחד המכשירים המופיעים בשאלה יב. שלבו הומור ופרטו את יתרונותיו של המכשיר.

רמת חשיבה

למטלות הבעה:

גבוהה. נדרשת הבעה יצירתית.

דרגות קושי:

פריט חדש שלא עבר ניסוי.

פירוט הציונים:

בהתאם לקריטריונים של מטלת הבעה.

אמות מידה לצינון מטלת הבעה

ציינון	מבנה	לשון וסגנון	תוכן - בהירות רעיון
טוח ציונים	3-0	3-0	3-0
פירוט הציונים	0 - חוסר סדר; אין משפטי פתיחה; אין אירוע מרכזי; אין משפטי סיום.	0 - אין אחידות לשונית וסגנונית; אין הברלים בין לשון ריבור לבין לשון כתב; קפיצות מלשון עבר ללשון הווה; מעבר מדיבור ישיר לדיבור עקיף.	0 - אין בהירות כוונת הכותב; אין סדר וארגון במשפטים וברעיונות; משפטים לא הגיוניים, הכתוב אינו מעניין. 1 - תוכן סביר 3 - הכתוב הוא מעניין, מקורי וכולל את כל המרכיבים שלעיל.
	1 - מבנה רחוק 3 - מבנה מצויין הכולל את כל המרכיבים שלעיל.	1 - סגנון סביר 3 - סגנון מעולה הכולל את כל המרכיבים שלעיל.	

37-35 טו. 1. חברו שיחה בין שתי הרמויות שבציור.

רמת חשיבה

למטלת הבעה: גבוהה. נדרשת חשיבה יצירתית.

דרגות קושי: פריט חדש שלא עבר ניסוי.

פירוט הציונים: בהתאם לקריטריונים של מטלת הבעה כמו במטלה הקודמת.

38 2. חברו שם מתאים לציור.

רמת חשיבה: גבוהה. נדרשת חשיבה יצירתית והכללה.

דרגת קושי: פריט בינוני.

פירוט הציונים: 0 או 3

0 - ניתן שם שאינו לעניין.

3 - ניתן שם ענייני.